

MAGYAROK Canada'-ban

Magyarok Kanadában IV.

MÓR, az algróf

A magyar könyvnyencék keresett csemegeje egy végtelenül rossz dráma füzetes kiadása. Címlapján ez áll: *Mór, az algróf*. (Közérthetően: Vicomte Maurice Szomorkás bájandalmány négy levonásban. Irta H. ... J. ... Pestenn. Neypold örökösöknél. 1804.) Tudomásom szerint a három nyilvántartott példány egyike 1934-ben kelt el egy budapesti könyvárverésen ezer pengőért. A dráma, hadd ismételjem keserves. Párbeszédei ugyanolyan mesterkelt nyelvezetűek, mint a címlap szövege (ezért is tekintek el további idézésétől, noha érdekes volna), és a cselekménye képtelen. A múlt század elején, a magyar színház hőskorában, négy alkalommal került színre, mind a négyszer gyalázatosan megbukott. Most azért érdekel bennünket ez a »mű« — mert II. és III. »levonása« Kanadában játszódik, az angol-francia háború alatt. Mór, az algróf — akit mostohaanyjával összejátszó hűtlen menyasszonya kiforgat apai örökségéből — bánatában beáll a francia expedíciós hadseregbe és hihetetlen hősiességével nemcsak a király figyelmét hívja fel magára (aki természetesen revízió alá veszi az örökségre vonatkozó parlamenti döntést és a tizenöt millió livre értékű vagyont teljes egészében visszajuttatja jogos tulajdonosának, az algrófnak) — hanem — hanem *magabaszédit egy kanadai angol lányt is, aki hű hitvese lesz és a francia forradalom után együtt emigrálnak Kanadába.*

Magyar Hírlap, 1968. júl. 24. 21. évf. 11. sz.]

6-p.

Ez a rövid tartalmi kivonat ékesszólóan bizonyítja a darab alapvetően reakciós tendenciáját: *glorifikálja a jóságos és igazságos XV. Lajost és az ancien régime férfias erényekkel tündöklő nemességét, gyalázza a francia forradalmat, amely 1804-ben még az emberi történelem legnagyobb szabású és a haladás szempontjából felbecsülhetetlen jelentőségű eseménye volt, és ugyanakkor propagandát csinál az angol és a francia kanadaiak együttműködésének, az ancien régime szellemében. Az egész fércmű nem érdemelne meg az ismertetésére fordított helyet és időt — ha nem kapcsolódnék hozzá egy fontos probléma: *honnan merítette a szerző — akinek személyazonosságát nem sikerült megállapítanom — kanadai értesüléseit?**

A I. és II. Kanadában játszódó felvonás levezetője kenneth—robertsi, olyan, amilyennek a North—Western Passage és az Oliver Wiswell olvasói képzelik a kanadai hangulatot az angol—francia háború idején: ezt közvetlen tapasztalatból, vagy legalábbis első kézből való beszámolóiból kellett merítenie a szerzőnek. Nincs kizárva, hogy a rejtélyes H... J... vagy az apja ott volt a háború alatt Kanadában — de ez igen kevésbé valószínű. A megoldást nézetem szerint inkább Jean Epernay kanadai kereskedő és angol ügynök 1800 és 1802 közötti magyarországi látogatásai körül kell keresni. Epernay 1800-ban érkezett Bécsbe — azzal a bevallott céllal, hogy Ausztriában kanadai szőrmét, ezüstöt és arzént adjon el, de a bécsi rendőrség pontosan tudta, hogy angol ügynök, aki a forradalmi Franciaország ellen dolgozik és ezért nem akadályozta tevékenységét. Epernay három, eredményes munkával töltött bécsi év alatt összesen öt alkalommal tudott időt szakítani rövidebb magyarországi kirándulásokra (1801-ben a pozsonyi Fenster Izidor nyomdafestékgyáros, az iparág legnagyobb képviselője Magyarországon, 75 000 forintos kötetet csinált Epernayvel kanadai arzénra — nyilván az egyik kirándulás alkalmából), és útjait több egykorú magyar forrás szerint arra is felhasználta, hogy a kanadai helyzetről informálja a magyar közönséget. Az információ jellegére nézve Epernay politikai egyéniségének ismeretében nem lehetnek kétségeink, és biztosan tudjuk azt, hogy Széchenyi Ferenc házában előadást tartott zárt körben gyerekkori élményeiről az angol—francia háború korában. Fogalmam sincs arról, hogy ki lehetett H... J..., de egészen valószínűnek tartom, hogy az algróf kanadai kalandjainak háttérrel rajza ebből a forrásból került művébe.

A Rákóczi-emigráció maradékai közül tizenegy család is eljutott Kanadába, jóval az angol-francia háború után. 1783-ban, a függetlenségi háborúban elszenvedett angol vereség után a volt gyarmatok angolbarát lakossága, az úgynevezett lojalisták a visszavonuló angol hadsereg oltalma alatt áttelepedtek Kanadába.

A franciaországi Rákóczi-emigránsok közül a fiatalabbak és a második generáció sok tagja — mintegy ötven személy — az amerikai angol gyarmatokon vállalt polgári szolgálatot a XVIII. század negyvenes éveiben. Ezek vagy utódaik között szerepelt az a tizennégy magyar nevű család, amely áttelepedett Virginiából, Carolinából és Georgiából New Brunswickba: nevük (a forrás helyesírása szerint) Zador, Calman, Zantho, Corbell, Kovach, Kenes, Kerek, Roca, Usty, Anics, Bentse — egytől egyig hiteles kuruc-emigráns családnak (a Corbell név alatt alighanem Korbely Adám kuruc kapitány utódjai bújnak meg, az Usty név elejéről lekophatott a H, és nyilván Huszthy Menyhért deák unokáit tisztelhetjük viselőiben). De ezek a családok már csak a nevükben voltak magyarok: feltehetőleg az egész társaságban nem volt már magyarországi születésű személy — hiszen a Rákóczi-emigráció 1711-ben szakadt külföldre —, és hét évtized után azzal kell számolnunk, hogy ezek a magyar eredetű lojalisták az emigránsok unokái voltak és többségüknek már az apja is külföldön született.

Dr. Desiderio Lang
professzor